

Populisme på samisk

Framveksten av Nordkalottfolket på Sametinget

Populism in the Sámi Parliament

The emergence of the People of the North party

Torvald Falch

Ph.d. i statsvitenskap, Institutt for samfunnsvitenskap, UiT Norges Arktiske Universitet, Utredningsleder, Sametinget
torvald.falch@uit.no, torvald.falch@samediggi.no

Per Selle

Professor, Institutt for sammenlignende politikk, Universitetet i Bergen, Professor II, Institutt for samfunnsvitenskap, UiT Norges Arktiske Universitet
per.selle@uib.no

Sammendrag

Nordkalottfolket (NKF) fikk sitt politiske gjennombrudd i Sametinget ved valget i 2021 med 18,3 prosent av stemmene med 9 av 39 representanter fra 6 av 7 valgkretser. Med populismens forståelse av hvordan «folket», «eliten» og «folkeviljen» forholder seg til hverandre samt teoriretningen historisk institusjonalisme analyserer artikkelen hva som kjennetegner NKF, hvordan dets framvekst kan forklares og hvilke muligheter partiet har for politisk makt og videre gjennomslag. NKF utfordrer den institusjonaliserte, internasjonalserte og rettsliggjorte samepolitikken innenfra Sametinget. De gjør dette med et klassisk populistisk samfunnssyn hvor det vektlegges at det er en folkelig enhet i nord, hvis historie, livsform og mening ikke respekteres og kommer til politisk uttrykk, fordi de hindres av den samepolitiske eliten i Indre Finnmark i allianse med statlige myndigheter i sør. NKF sin framvekst som en betydelig aktør i samepolitikken kan i stor grad forklares med evnen til å utnytte spenningen mellom demokrati og rettsstat som er innebygget i Sametinget. På samme vis som at reaksjonen på den rettsstatlige institusjonaliserte samepolitikken er en av hovedårsakene til NKF sin framvekst, har en slik institusjonalisert stivhengig retning også den virkning at det gir NKF begrensede muligheter for makt og videre politisk gjennomslag. Dette forsterker igjen NKFs grunnlag for vekst, fordi det bekrefter deres politikkforståelse og elitekritikk. Det er derfor grunn til å tro at det kan bygge seg opp en stadig større spenning i samepolitikken, som det ikke er lett å se utgangen på.

Nøkkelord

Sametinget, populisme, demokrati, rettsstat, urfolkspolitikk

Abstract

The People of the North (Nordkalottfolket – NKF) had its political breakthrough in the Sámi Parliament in the 2021 election with 18.3 percent of the vote and 9 out of 39 representatives from 6 out of 7 constituencies. With a populist understanding of how the «people», the «elite» and the «will of the people» relate to each other as well as the use of the theoretical direction historical institutionalism, the article analyzes what characterizes the NKF, how its rise can be explained and what opportunities the party has for political power and further impact. From within the Sámi Parliament NKF challenges the institutionalized, internationalized, and legalized Sámi policy. They do this with a classic populist view where it is emphasized that there is a popular unity in the north, whose history, way of life and opinions are not respected, because they are obstructed by the Sámi political elite in Inner Finnmark in alliance with state authorities in south. NKF's emergence as a significant actor in Sámi politics can largely be explained by its ability to exploit the tension between representative democracy and the rule of law that is built into the Sámi Parliament. In the same way that the reaction to the institutionalized Sámi policy under the rule of law is one of the main reasons for the NKF's rise, such an institutionalized path-dependent direction also has the effect that it gives the NKF limited opportunities for power and further political impact. This in turn strengthens NKF's basis for growth because it confirms their understanding of politics and elite criticism. There is reason to believe that an ever-greater tension can build up in Sámi politics, where the outcome is not easy to see.

Keywords

Sámi Parliament, populism, democracy, rule of law, Indigenous politics

Innledning

Nordkalottfolket (NKF) fikk ved sametingsvalget i 2021 18,3 prosent av stemmene med 9 av 39 representanter fra 6 av 7 valgkretser. Med dette fikk NKF sitt store gjennombrudd og ble det nest største partiet etter Norske Samers Riksforbund (NSR) som har dominert Sametinget siden etableringen i 1989, og som ved valget i 2021 fikk 31,9 prosent og 17 mandater (Vagldirektoratet, 2021; Falch & Selle, 2023a).

NKF startet opp under navnet Finnmarkslista og ble innvalgt med partientreprenør Toril Bakken Kåven ved valgene i 2005 og 2009. Ved valgene i 2013 og 2017 økte representantene til tre med henholdsvis 4,3 og 6,6 prosent oppslutning under navnet Nordkalottfolket (NKF). NKF har gradvis bygget seg opp, selv om det først i 2021 tar av. NKF har aldri sittet i posisjon og kontrollert politikken fra Sametinget. De har derfor alt å vinne på å framstå som et anti-establishment-parti (De Vries & Hobolt, 2020).

Som vi skal se står NKF politisk for noe grunnleggende annerledes enn hva de etablerte sametingspartiene gjør, og som samepolitikken har vært bygget opp rundt siden utformingen av den nye samepolitikken etter konflikten om utbyggingen av Alta-Kautokeinovassdraget fra rundt 1980. NKF sin annerledeshet har tydelige populistiske trekk der folk i nord står mot den samepolitiske eliten i Indre Finnmark, som særlig er tilknyttet reindrifta, og står i ledtog med sentralmyndighetene i sør. En samepolitisk elite som hindrer lokale og regionale utviklingsmuligheter i nord.¹

Det er mye forskning på populisme og utfordrerpartier (Canovan, 1981; Mudde, 2004; Pinelli, 2011; Airo, 2012; Moffitt, 2016; Hobolt & Tilley, 2016; Mudde & Kaltwasser, 2017; Berman, 2019; De Vries & Hobolt, 2020; Velasco, 2020; Ignatieff, 2020; Brubaker, 2020). Denne forskningen er i all hovedsak knyttet til partier på statlig nivå, selv om det også er noe arbeid tilknyttet overnasjonalt og lokalt nivå (Chou et al., 2021). Det er ikke gjort forskning om populistiske utfordrerparti i urfolkspolitiske systemer innenfor staten. Siden urfolkspolitikk er tett knyttet til selvbestemmelsesretten som en del av menneskerettighetene (Anaya, 2009; Falch & Selle, 2022a), utgjør urfolks representative institusjoner viktige rettssikkerhetsstrukturer i liberale demokratier. Populismen er imidlertid grunnleggende kritisk til slike rettsstatlige bindinger fordi det begrenser det de oppfatter som det ekte folkets generelle vilje (Mudde, 2004; Mudde & Kaltwasser, 2017; Pinelli, 2011; Ignatieff, 2020). Et populistisk parti som vokser fram gjennom et urfolksparlament, framstår dermed som et paradoks. Ved å analysere et populismeparti i et urfolkssystem mener vi å kunne tydeliggjøre den innebygde spenningen mellom demokrati og rettsstat (Habermas, 2001), som populismen spiller på og som nå også er tydelig i samepolitikken.

I denne artikkelen analyserer vi NKF som et populistisk utfordrerparti i et sub-nasjonalt urfolkspolitisk styringssystem som Sametinget i Norge er (Falch & Selle, 2022a). Vi spør oss derfor hva som kjennetegner NKF, hvordan dets framvekst kan forklares, og hvilke muligheter det har for politisk gjennomslag som kan omforme samepolitikken på grunnleggende vis.

For å kunne svare på disse spørsmålene vil vi nyttiggjøre oss sentrale definisjoner av populistiske partier og utfordrerpartier samt teoriretningen historisk institusjonalisme. Dette redegjør vi nærmere for i del to. I del tre gir vi en kort redegjørelse for de data og den metoden som analysene bygger på. I del fire går vi nærmere inn i hva som kjennetegner NKF og i

1. Vår analyse av NKF som et populistisk parti må ikke forstås som en kritikk av partiet. Vi benytter populismebegrepet rent analytisk uten at det innebærer normative vurderinger av om NKF er bra eller dårlig for samisk kultur og samfunn. NKF er en helt legitim og sentral samepolitisk aktør.

del fem analyserer vi hvordan framveksten av NKF kan forstås. I del seks analyserer vi hvordan NKFs politikk støter mot institusjonelle grunntrekk i same- og urfolkspolitikken som vanskeliggjør mulighetene for politisk makt og varig gjennomslag, og i del sju konkluderer vi om handlingsrommet til et populistisk parti i samepolitikken.

Populisme og historisk institusjonalisme

For å kunne analysere NKF ut fra teorier om populisme og historisk institusjonalisme, er det nødvendig å kort redegjøre for disse teoriene med deres begreper som vil gå igjen i drøftingen av NKFs kjennetegn, framvekst og mulighetsrom. En av de mest benyttede definisjonene av populisme er gitt av Cas Mudde. Han definerer populisme som: «En tynn ideologi som mener samfunnet er delt i to ensartede og motstridende grupper, ‘det ekte folket’ mot den ‘korrupte eliten’, og som argumenterer for at politikk skal uttrykke folkeviljen» (Mudde, 2004; egen oversettelse).

I den tynne ideologien er forståelsen av samfunnet knyttet til hvordan kjernebegrepene «folket», «eliten» og «folkeviljen» forholder seg til hverandre. Samfunnet tolkes og framstilles som virkninger av evige motsetninger mellom folkets sanne vilje og elitens undergraving av denne for egen vinnings skyld. I populismen ligger det derfor oftest en kritikk av de begrensningene det liberale rettsstatlige demokratiet legger på folkeviljen gjennom legalitets-, maktfordelings- og minoritetsvernprinsippene nedfelt i rettslige mekanismer og institusjoner (Pinelli, 2011; Mudde & Kaltwasser, 2017; Ignatieff, 2020). En slik tynn ideologi gjør også at den lett kan knytte seg til andre ideologier. Populismen kan derfor komme i mange ulike former og grader både på høyre og venstresiden i politikken.

Folket

Populismens begrep om *det ekte folket* er konstruert og sammensatt. Sentrale kjennetegn er imidlertid knyttet til forståelser av folket som «nasjonen», «de vanlige» og «de suverene». I forskjellige politiske kontekster spilles det på disse forståelsene med ulik vekt, og noen ganger bare på en eller to av dem (Canovan, 2004; Mudde, 2004; Mudde & Kaltwasser, 2017).

Det første ofte nyttede kjennetegnet på «folket» er en forståelse av at de utgjør «nasjonen» som politisk fellesskap. Ofte er dette knyttet til nasjonalstaten, men grensetrekningen av hvem som inngår i nasjonen er gjerne komplisert og vagt, og kan både være sosioøkonomisk, territorielt eller etnisk definert. «Nasjonen» består uansett av en idé om og konstruksjon av et enhetlig folk der variasjonene er på individ- og ikke gruppenivå (Mudde, 2004). Det som måtte eksistere av særegne grupper er derfor fremmede og tilhører ikke det politiske fellesskapet som «nasjonen» er (Brubaker, 2020).

Det andre populistiske kjennetegnet på folket er som «de vanlige», og det i motsats til eliten som representerer den dominerende kulturen. Vanlige folk er grupper som er eller opplever å være ekskludert fra makt grunnet sosiokulturell eller sosioøkonomisk status. En slik forståelse har både en integrerende og splittende side. Den virker integrerende ved at en ofte taus majoritet mobiliseres inn mot det politiske systemet med dets institusjoner og prosedyrer. Det presser for samhandling, alliansebygging og med det sammenbinding i et politisk fellesskap (Rokkan, 1974; Näsström, 2007). Populismen virker samtidig splittende fordi den er grunnleggende kritisk til institusjonene hvor eliten sitter og kontrollerer makten, samtidig som den mener samfunnet består av et enhetlig folk, og ikke av gruppe- og interessepluralisme. Det er derfor ingen å inngå allianser med annet enn den eliten man selv vil bekjempe, og som man ved å samarbeide med vil bli kooptert av (Mudde, 2004).

Det tredje hovedkjennetegnet som populismen kobler til forståelsen av folket, er som «de

suverene». Denne forståelsen er basert på moderne demokratiske ideer om representativitet der alle medborgerne er likeverdig inkludert i beslutningene de berøres av (Dahl, 1998), og at de valgte skal fremme velgernes interesser og holdes ansvarlig av dem (Pitkin, 1967). Forståelsen av folket som suveren har derfor en sterk demokratiseringskraft i seg ved at den aktiviserer tidligere passive grupper og individer inn i demokratiske beslutningsprosesser. Denne vektleggingen innebærer også en kritikk mot rettslige mekanismer, uavhengige institusjoner og prosedyrer som begrenser så vel hva som kan besluttes politisk og hvordan beslutninger kan skje.

Eliten

Eliten representerer motstykket til folket, og er i populismen de som sitter ved makten og hindrer vanlige folks utøvelse av deres demokratiske suverenitet. Eliten er de som kontrollerer institusjoner og følger opp rettslige mekanismer. Eliten er ofte usynlig, der den faktiske makten nødvendigvis ikke blir oppfattet å ligge hos demokratisk valgte ledere. Denne oppfatningen av at makten holdes av usynlige krefter og strukturer er sterkt koblet til betydningen av rettslige mekanismer og uavhengige institusjoner i liberale demokratiske rettsstater. Innenfor teoriretningen historisk institusjonalisme vektlegges nettopp slike strukturer for politisk retning og mulighetene for endring.

Grunnleggende endring er oftest forstått som resultat av historiske kritiske vendepunkt som åpner mulighetene for ulike retningsvalg. Valgene som gjøres i form av nye eller dyptgripende endrede institusjoner og rettslige arrangementer, får så langsiktige konsekvenser. Disse langsiktige konsekvensene kommer i form av stivhengighet, selvforsterking og innelukking i forståelsen av hva som er sannsynlig og mulig (Pierson, 2004, Berntzen, 2020; Collier & Munck, 2022). I den historiske institusjonalismen framheves nettopp hvordan det politiske systemet, som eliten gjerne representerer, virker til stabilitet og vanskeliggjør endring. Det liberale rettsstatlige demokratiet kan sies å ha utviklet seg rundt stivhengige og selvforsterkende mekanismer for å hindre dominering og ukontrollert maktutøvelse over individer og minoritetsgrupper (Falch, 2022). Liberale demokratiske rettsstater er med andre ord bygget for å sikre interessepluralisme og forhindre ukontrollert maktutøvelse og raske endringer. Dette krever rettslige bindende regler for hva som kan besluttes og hvordan beslutninger tas, eller det vi kan kalle en rettsliggjøring (Pettit, 1997).

Samtidig som den historiske institusjonalismen vektlegger en selvforsterkende eller innelukket stivhengighet, åpner den også for gradvise endringer i institusjoner. Dette er særlig mulig der det er institusjonelle indre spenninger, slik det gjerne er i institusjoner som er kommet til gjennom strid og tvetydige kompromisser. Aktørers innelukking i form av strategiske tilpasninger til den rådende retningen betyr slett ikke at målsettinger om endringer og interne spenninger opphører (Thelen, 1999). Populismens kritikk av eliten og den tilhørende rettsliggjøringen er derfor både et uttrykk for og en utnyttning av indre institusjonelle spenninger. Dette kan lede til endringer i form av enten forflytning (displacement), omforming (conversion), nye lag av institusjoner (layering) eller bevist mangel på tilpasning til endrede omgivelser eller nye betingelser (drift) (Streeck & Thelen, 2005; Mahoney & Thelen, 2010; Pierson, 2004; Berntzen, 2020). Et sameting med et individuelt valgsystem hvor manntallskriterier åpner for ganske vide tolkinger av hvem som kan oppfatte seg selv som same, gir muligheter for NKF til å mobilisere velgere som vil forflytte (displacement) Sametinget fra et representativt urfolks selvbestemmelsesorgan til et talerør for felles nordnorske protest- og periferiinteresser.²

2. Vi har under vurdering en artikkel som går dypere inn i hvordan valgmanntallet og valgsystemet gir indre spenninger i Sametinget, og som kan endre samepolitikkens grunnleggende karakter.

Folkeviljen

Selv om den populistiske ideologien er tynn med en enkel todeling av samfunnets grupper, synliggjør den like fullt en grunnleggende spenning mellom demokratiet og rettsstaten (Pinelli, 2011). Det er en kjerne av sannhet i populismens påstand om at *folkeviljen* ikke kan gjennomføres på grunn av rettsstatlige begrensninger, på samme vis som at det liberale demokratiet er elitistisk i sosiologisk forstand siden det krever trente profesjonelle grupper for å følge opp den demokratiske rettsstatens oppgaver (Ignatieff, 2020). Det er også en kjerne av sannhet i at eliten forsvarer uavhengige institusjoner som forsterker politiske retninger som en gang er valgt, og dermed på et nesten usynlig vis vanskeliggjør endring (Pier-son, 2015). Populismens kritikk er derfor ikke rettet mot demokratiets prinsipp om at de valgte skal fremme velgernes interesser og holdes ansvarlig av de som velger dem. Kritikken er primært rettet mot rettsstatlige prinsipper om kontrollert makt, som skjer gjennom rettsliggjøring og institusjonalisering. Her må det samtidig påpekes at populismens forståelse av folkeviljen også er flertydig. Hva folket mener er i populismen oftest en vag stemningstolking der entreprenørpartier aktivt prøver å gjenskape og forme sosiale konflikter og velgernes meninger.

I populismen er derfor politikerens rolle å være opplyst nok til å kjenne folkets generelle vilje, og sterk nok til å forme denne viljen til handling (Canovan, 1981). Selv om populismen vektlegger folkeviljen, er det nødvendigvis ikke primært gjennom økt organisert politisk deltakelse (input), men gjennom et generelt mandat til politisk utøvelse som gir resultater (output) (Mudde, 2004; Lavazello & Ramiro, 2018). Populismens misnøye med rettstatens skranker og omstendelige politiske prosesser innebærer at det legges stor vekt på lederens sunne fornuft. Teknokrater og eksperter er derfor nyttige for effektiv resultatoppnåelse og gjennomføring av folkets vilje, ikke for å påse at prosedyrer og rettsregler følges.

Populismen må i stor grad forstås som en rasjonell og strategisk reaksjon fra grupper som ikke opplever å bli hørt. Derfor har de fleste utfordrerpartier trekk av populisme gjennom at det fanges opp slike stemninger gjennom krav om endring og den medfølgende kritikken av eliten, men der utfordrerpartier gjerne tilpasser seg og innlemmes i det politiske systemet ved å inngå allianser og komme i posisjon (Rokkan, 1974; De Vries & Hobolt, 2020), vil reindyrkede populistiske partier ofte bli stående alene. Populismens avvísning av forståelsen av samfunnet som gruppebasert og interessepluralistisk og bevisstheten om systemets kooperingsmekanismer, gjør at mange slike partier har store vanskeligheter med å samarbeide med andre. Det strider mot hele ideen om det enhetlige ekte folket mot den korrupte eliten (Mudde, 2004).

Metode og empiri

NKF står i en annen historisk politisk tradisjon som vil noe annet og snakker et annet politisk språk enn det som har dominert Sametinget etter dens etablering i 1989. Analysene av NKF bygger på intervjuer gjort med NKFs leder i 2018 og hele NKFs sametingsgruppe i 2022. Partileder Toril Bakken Kåven ble intervjuet i 1½ time 2. juni 2018 om partiets forhold til omgivelsene og særlig sivilsamfunnet, men også om partiets syn på sin egen rolle (Selle & Strømsnes, 2021). Partiets representant for Sør-Norge valgkrets, Kjellrun Wilhelmsen, ble 31. mai 2018 også intervjuet om det samme. I forbindelse med Sametingets komitéuke 2. juni 2022 ble det dessuten, i Sametinget, gjennomført en 2 timer lang samtale med hele NKFs sametingsgruppe, og i tillegg en lengre samtale med Kåven. Hensikten med disse intervjuene og samtalene var å diskutere NKFs oppbygning og forståelse av egen posisjon med vekt på likheter og forskjeller i forhold til andre politiske aktører og hvilken politisk tradisjon en

opplever å være en del av. I tillegg til disse intervjuene og samtalene har vi oversikt over alle NKFs innlegg i Nordnorskdebatt.no (Nordlys) og avisa Ságat i perioden 2020-2023 hvor de har vært svært aktive. De fleste av disse innleggene ligger også på NKFs egne nettsider hvor deres standpunkter i partiprogram, valgprogram og saker framkommer.

I datamaterialet for våre analyser benytter vi oss også av NKFs forslag og stemmegiving i saker behandlet i Sametingets plenum. I tillegg har vi i Sametingets valgundersøkelser også oversikt over hvordan velgerne til NKF plasserer seg på ulike sentrale dimensjoner og skillelinjer i samepolitikken, slik som synet på samisk selvbestemmelse, vurderingen av reindriftens og indre Finnmark sin posisjon, høyre-venstre-dimensjonen, og hvilke holdninger de gir uttrykk for og hvordan de posisjonerer seg i viktige saker. NKFs velgere skiller seg tydelig ut som det partiet som er minst støttende til samisk selvbestemmelse og som gir uttrykk for at indre Finnmark og reindriften har alt for mye makt. Når det gjelder høyre-venstredimensjonen er det en klar tendens til at jo lengre mot høyre velgeren plasserer seg, jo større er sannsynligheten for å stemme NKF. Det generelle bildet viser også at det er et stort samsvare mellom det partiet gir uttrykk for og det velgeren støtter opp om (Stein & Selle, under publisering). En av forfatterne var til stede på NKFs landsmøte i juni 2019. En av forfatterne har også vært ansatt i Sametinget i alle år og fra tiden før NKF og dens forløper ble etablert. Samlet gir dette en bred oversikt over partiet og det som der foregår til enhver tid.

Kjennetegn

De sentrale begrepene i populismen som vi har gått gjennom i del to, benyttes i analysen av hva som kjennetegner NKF. Det «ekte folket» består av forståelser av nasjonen, de vanlige og de suverene. Det ekte og enhetlige folket i nord står så mot «eliten» som sitter på institusjonell og rettslig makt som hindrer realiseringen av «folkeviljen». Populismen med dens begreper benyttes derfor som ramme for en overordnet analyse av NKF i samepolitikken.

Ett nordkalottfolk

Der samepolitikken, ledet an av NSR, har vektlagt samene som ett folk som overskrider lokale variasjoner og avstander, og som forskjellig fra den norske majoritetsbefolkningen, vektlegger NKF at det er små forskjeller og flytende grenser mellom samer og andre etniske grupper. Folk i nord er for NKF resultat av historiske møter mellom samer, kvener, finlendere og nordmenn og er derfor i dag en «blanding av alt» (NKF, 2021). Det er ingen dyptgripende etniske gruppeforskjeller fordi mange hører hjemme i flere kulturer, selv om noen skulle knytte seg sterkere til én av dem. Fordi alle i nord er avhengig av og har historisk nyttiggjort seg de samme ressursene, sier også NKF at land og ressurser må forvaltes av fellesskapet i nord (NKF, 2021). NKFs syn på *nasjonen* har populismens trekk av at det er ett ekte og enhetlig folk. Det er derfor ett enhetlig «nordkalottfolk» som favner alle som er fra nord og bor i nord.

NKF sin flytende forståelse av etniske grenser i nord åpner for en samisk etnisitet som er «tynn», men likevel tilstrekkelig for å delta i sametingspolitikken slik kriteriene for å kunne stå i Sametingets valgmanntall er utformet. For NKF er egentlig alle i nord gode nok samer til å delta i sametingspolitikken, og gjennom en slik samling av «nordkalottfolket» vil det perifere nord stå sterkere sammen mot den samepolitiske eliten og det sentrale sør. NKFs hovedforståelse av at det er ett ekte folk i nord hvor variasjonene først og fremst er individuelle, har en klar territoriell dimensjon. Grensetrekningen skjer altså ikke mellom etniske grupper i nord, men mellom det perifere nord og den samepolitiske eliten i Indre Finnmark og statlige myndigheter i det sentrale sør. Grensetrekningen mellom «folket-eliten» og «nord-

sør» bygger imidlertid ikke på urfolksretten, slik den dominerende samepolitikken gjør. Den følger i stor grad politikken mer klassisk sentrum-periferidimensjon og står mye nærmere en ordinær politikk som er gjenkjennelig for det lokal- og regionalpolitiske nivået. For NKF går derfor den populistiske forståelsen av folket sammen med en sentrum-periferidimensjon ved at de vil institusjonalisere og politisere «nord» mot «sør».

Likhet for vanlige folk

NKF framhever seg som representant for *vanlige folk* i nord som motsats til den samepolitiske eliten i Indre Finnmark og sentralmyndighetene i sør. Dette følger populismens klassiske todeling av samfunnet mellom det «ekte folket» mot den «korrupte eliten». Vanlige folk er en etnisk blanding med en egen nordlig nærhet og avhengighet til natur og naturbruk. Det er ikke etniske forskjeller i hvordan naturen brukes, og hva den betyr for liv og levekår. Fastsetting av lokale kollektive landrettigheter strider dermed også mot vanlige folks rettsforståelse og interesse. Derfor må vanlige folk ha like individuelle rettigheter for tilgang til og bruk av utmarka (NKF, 2021). Samtidig er det for NKF ikke riktig at staten står som eier og forvalter av land og ressurser. Dette må ligge til vanlige folk i nord gjennom deres lokale og regionale demokratiske valgte organer. NKF er derfor imot at kartlegging av landrettigheter i Finnmark kan resultere i at Finnmarkseiendommen (FeFo) ikke står som felles eier og forvalter av all grunn i Finnmark (NKF, 2020; Lindbäck, 2023).

NKF mener også at ressurs- og miljølovgivningen ikke «balanserer» vanlige folks interesser (NKF, 2021). Reindriftsloven, plan- og bygningsloven, naturmangfoldloven og motorferdselsloven, og Sametingets politiske oppfølging av disse, favoriserer reindrifta på bekostning av vanlige folks bruk av og ønske om ny næringsutvikling basert på naturressursene (Kåven, 2022a). Eliten i Sametinget opptrer som håndlanger for reindriftnas særinteresser og hindrer vanlige folks like muligheter til «... å leve i, og bruke havet, fjorden og utmarka til høsting og næring» (NKF, 2021).

Vanlige samer behersker gjerne heller ikke samisk språk, derfor må også norsk anerkjennes som et samisk morsmål. Når det ikke skjer, blir vanlige norskspråklige samer ekskludert som samer gode nok av den samiske eliten (Kåven, 2021). De fornorskede og norskspråklige samene blir folket uten fortid (Nielsen, 1986). De blir de undertrykte både av staten fra sør og den samepolitiske eliten i nord. Selv om NKF har en politikk der det skal gis opplæring i samisk språk, mener vi at det samtidig ligger under en forståelse av at det ikke er en målsetting å forandre vanlige folks språk, for å gi samisk språk en styrket posisjon i nord. Poenget er å gjenreise statusen til vanlige samer ved å anerkjenne norsk som deres morsmål. Dette kan også forklare hvorfor partiet heller ikke har et samiskspråklig navn eller program og politikk på samisk språk. NKF's program og atferd kan dermed leses slik at vanlige folks sunne fornuft og hverdagslige måte å utøve sin samiskhet på skal respekteres og ikke omskoleres.

Mer demokrati, mindre rettsstat

NKF er preget av et sterkt demokratifokus med vekt på individuelle rettigheter der hver stemme i nord må telles likt. Dette er klassisk liberalisme som bygger opp under moderne demokratiske ideer om representasjon og responsivitet (Pitkin, 1967; Dahl, 1998). Sametinget som et etnopolitisk system bygger imidlertid også på republikanismens idé om kontrollert makt for å minimere myndighetenes dominerende av individer og grupper (Pettit, 1997). Sentralt i republikanismen er derfor retten til autonomi og selvbestemmelse (Young, 2005). I dette ligger det oppfatninger om differensiert medborgerskap, suverenitet, beslutningsmyndighet og landrettigheter garantert gjennom rettslige mekanismer for grupper som er i minoritetssituasjoner innenfor staten (Spitzer, 2022). Der likhetsprinsippet er knyttet til

demokratiet, er selvbestemmelsesprinsippet knyttet til rettsstaten. Disse to prinsippene både forutsetter og motsier hverandre siden demokratiets beslutninger og beslutningssystem trenger rettsstatlige bindende regler som kommer til gjennom demokratiets beslutninger (Habermas, 2001). NKF mener at det er det demokratiske likhetsprinsippet som er avgjørende, og avviser derfor det internasjonaliserte og rettsstatlige selvbestemmelsesprinsippet som grunnlag for samisk politikktutvikling (Falch & Selle, 2023a). Selvbestemmelsesprinsippet bryter med den individuelle likeverdigheten mellom, og enheten av, folk i nord (Kåven, 2022b).

Den individuelle likhetstenkningen innebærer da også at vanlige folk er de *suverene* og de som må bestemme gjennom de demokratisk valgte organene. For NKF blir det derfor viktig at det kommunale demokratiet, der alle stemmer teller likt, har mest mulig makt, og at Sametinget ikke gis noen form for makt til å stanse kommunale beslutninger i form av innsigelser til arealplaner eller lignende. NKF utfordrer derfor selve grunnlaget som den nye samepolitikken bygger på. Institusjonaliseringen med Sametinget som kjerneinstitusjon er kommet til gjennom vektlegging av samene som urfolk. Dette er understøttet av internasjonal rett for å sikre mot ukontrollert lokal, regional og statlig makt med dominering av samene (Falch, 2022). NKFs tunge vektlegging av likhets- og demokratiprinsippet har en svært viktig konsekvens, det innebærer at partiet avviser grunnlaget for samer forstått som urfolk. Partiet kan derfor karakteriseres som et ikke-urfolksparti i et urfolksparlament.

Det er ikke uvanlig at likhets-/demokratiprinsippet settes på spissen mot selvbestemmelses-/rettsstatsprinsippet for å motarbeide urfolks grupperettigheter,³ men vanligvis skjer dette gjennom domstolene eller majoritetens representative organers flertallsbeslutninger (Spitzer, 2022). Det særegne med NKF er at de som parti bygger seg opp gjennom, og er helt avhengig av, Sametinget som en urfolksinstitusjon på subnasjonalt nivå. Med Sametinget som basis har de en politikk om at alle i nord skal ha lik rett til å delta, og at det er disse som er de suverene beslutningstakerne for hvordan utviklingen skal styres i nord. For NKF er det Sametinget og arbeidet der som er selve omdreiningspunktet. Det er et sameting de ikke vil skal ha for mye makt og der de er imot svært mye av den politikken som kommer til uttrykk, og det grunnlaget, formen og retorikken denne politikken bygger på. På mange måter kan vi derfor si at NKF drar en ordinær flertallsbesluttet lokal- og regionalpolitikk inn i sametingssystemet.

På statlig nivå innebærer populismens utnyttelse av spenningen mellom demokrati og rettsstat at det arbeides for å styrke det representative flertallsdemokratiet på bekostning av rettsstatlige begrensende prosedyrer, regler og uavhengige kontrollinstitusjoner. På det subnasjonale samiske systemnivået utnyttes denne spenningen av NKF ved et de går inn for å gradvis endre den institusjonen de selv mobiliserer gjennom i retning av at den får mindre minoritetsmakt. Grunnen til at dette gir mening er at Sametinget ikke bare er en demokratisk representativ institusjon, men også en rettsstatsinstitusjon uavhengig av flertallsviljen i nord. Sametinget er med andre ord en institusjon som peker langt ut over det som har med valg å gjøre. Der Sametinget internt i det samiske samfunnet primært kan forstås som

3. Individuelle rettigheter vs. grupperettigheter er en stor diskusjon innenfor liberal teori. Will Kymlicka (1995), en hovedteoretiker innenfor urfolksfeltet, og Iris M. Young (2005) gir grupperett en helt avgjørende betydning innenfor liberal teori. De er opptatt av verdien av kulturelle strukturer for å for å kunne foreta frie valg, men er blant annet kritisert fra klassiske liberalister som Brian Barry (2001) som mener grupperettigheter oftest står i veien for individuell frihet, fra libertarianister som Chandras Kukathas (2002) som framholder at kulturer ikke er gitte størrelser, og fra kosmopolitter som Jeremy Waldron (1992) som mener man ikke kan definere seg ut fra klare og homogene kulturelle rammer.

en demokratisk representativ institusjon, er den i det nasjonalstatlige politiske systemet primært en rettsstatsinstitusjon nært knyttet til utviklingen i internasjonal urfolksrett.

For å begrense Sametingets rettsstatlige makt er det derfor viktig for NKF at i nord så må det ekte og enhetlige folket, som i slik grad understrekes innenfor populismen, registrere seg i valgmannstallet. Ved å gjøre det sikrer man seg mot at Sametinget blir representant for en gruppe med særinteresser i nord, basert på hva man innenfor populismen forstår som en usann forståelse av forskjellighet. Siden NKF har bygget seg opp med basis i Sametinget, og ikke det norske politiske systemet, blir deres politikk om hva de vil med Sametinget ofte uttrykt med tvetydighet. De sier de vil ha et sterkt sameting, men dette skal skje ved at alle i nord bør delta uten tydelige etniske grensetrekning (Kåven, 2022c; Mannsverk, 2023), noe som medfører at forutsetningen for Sametingets politiske styrke og urfolkspolitiske legitimitet blir svekket. Det å forflytte (displacement) Sametingets institusjonelle rolle fra et urfolks selvbestemmelsesorgan til et periferiorgan for alle fra nord, er som vi skal se svært vanskelig, om ikke umulig.

Framveksten

Vi mener det er tre hovedforklaringer til framveksten av NKF som et populistisk utfordrerparti. Disse er valgsystemets individorientering, Sametingets strukturelle posisjon, og evnene til partibygging med forming av konfliktlinjer gjennom politiske saker der gamle sosiokulturelle trekk i det samiske samfunnet gjenskapes.

Individorientert valgsystem

Den første hovedforklaringen for NKFs framvekst mener vi kan hentes fra Sametingets valgsystem. Valgsystemet understøtter en individorientert forståelse av samiskhet, som åpner for mobilisering rundt flytende etniske grensetrekninger. Dette muliggjør en populistisk forståelse av at det er ett ekte og enhetlig folk i nord. For å registrere seg i Sametingets valgmannstall må man oppfatte seg som same og selv (uten å spørre om hva annet en kan oppfatte seg som), eller en av forfedrene tilbake til oldeforeldrene, må ha hatt samisk som hjemmespråk i oppveksten. Det ganske åpne objektive slektsbaserte språkkriteriet betyr at det subjektive og individuelle identitetskriteriet får stor vekt. Mange i nord kan derfor registrere seg i Sametingets valgmannstall.

Valgordningen har også sterk individorientering ved at det er snakk om valgkretser som dekker hele landet og at hver stemme telles tilnærmet likt. Numerisk styrke går foran kulturell variasjon og grupperepresentasjon. Dette individorienterte valgsystemet har resultert i at det de siste ti årene har skjedd en akselererende endring av velgerdemografien. De samiske kjerneområdene har mistet numerisk terreng, og samer i byer og særlig i Sør-Norge utgjør en stadig større del av manntallet (Saglie et. al., 2021). Over tid er det grunn til å forvente at denne valgdemografiske endringen vil påvirke den politiske saksoppmerksomheten og med det forståelsen av samiskhet (Falch & Selle, 2023a).

Endringen av valgdemografien har to effekter som peker i ulik retning. Den ene effekten er at Sametingets valgmannstall i seg selv blir en viktig markør for samiskhet, mens betydningen av samiske språk, reindrift som kulturspesifikk næringsutøvelse og kulturell kompetanse og fellesskap blir mindre viktig (Hætta, 2007; Bjørklund, 2016). Dette åpner for en mer flytende forståelse av samiskhet, slik NKF forfekter. Det blir i stadig økende grad et reint individuelt valg om man oppfatter seg som same. Sametinget er, sterkt understøttet av valgsystemet, blitt en institusjon som både markerer en individorientert samiskhet samtidig som institusjonen er en betydelig maktfaktor det er viktig å kunne kontrollere. Med en

mobilisering av «det ekte folket» med en flytende eller «tynn» samisk etnisitet inn i Sametingets valgmanntall, endres gradvis betingelsene for hva samepolitikken skal være, og hvilken makt Sametinget skal ha på lokalt, regionalt og statlig nivå. Det er denne utviklingen som har gitt NKF sin mobiliseringsmulighet og er en hovedgrunn til deres framvekst og gjennombrudd.

Den andre effekten av den velgerdemografiske endringen er at tyngdepunktet flyttes fra nord til sør og fra bygd til by. Et valgsystem der hver stemme teller likt i hele landet, innebærer at det er nødvendig å ha betydelig støtte også i sør for å kontrollere Sametinget og samepolitikken i nord. Selv om NKF gjorde et godt valg i 2021 i de fleste valgkretser, framstår det som utfordrende å ekspandere utenfor Finnmark og Troms fordi «nordkalottfolket» som ett folk, slik det vektlegges i partiets populistiske uttrykk, er lite relevant utenfor disse områdene, i alle fall i et lengre tidsperspektiv hvor bevisstheten og nærheten til «hjemmeområdene» blir mindre. Dette taler for at det er grenser for hvor langt NKF kan nå som et populistisk protestparti. NKF har da også foreslått at valgkretsene i Finnmark og Nord-Troms styrkes med mandater på bekostning av Sør-Norge (NKF, 2022).

Institusjonaliseringens makt

Den andre hovedforklaringen til NKF sin framvekst er at de peker på noen strukturelle forhold knyttet til Sametingets posisjon i det norske styringssystemet som er viktige og riktige. Sametinget kan sies å stå for lite demokratisk responsivitet og styring og mye lagvis samstyring på regionalt, nasjonalt og internasjonalt nivå. Selv om Sametinget er et folkevalgt organ, har det likevel en begrenset relevans som et sted der valgdeltakelsen gir seg direkte utslag i rekkevidde med konsekvensrike beslutninger og konkrete tjenester for samer flest (Falch & Selle, 2022b). Sametinget er med andre ord ikke i så stor grad et politisk styringsorgan for samene, som det er en samisk rettsstatsinstitusjon som gjennom samstyring og motmakt begrenser for statlig dominering av samene (Falch, 2022). NKF sin kritikk av denne rettsstatsrollen til Sametinget har klare populistiske trekk fordi den forstås å legge begrensninger på «folkeviljen» fra nord. Sametingets hovedrolle som rettssikkerhetsinstitusjon overfor offentlige myndigheter på ulike nivå kommer direkte til uttrykk gjennom lovgiving for konsultasjoner etter sameloven (Prop. 86 L, 2020-2021), innsigelsesmyndighet etter plan- og bygningsloven (Ot.prp. nr. 32, 2007-2008), motsigelsesmyndighet etter mineralloven (Ot.prp. nr. 53, 2002-2003) og særskilte representasjons- og samiske hensynsbestemmelser etter Finnmarksloven (Innst. O. nr. 80, 2004-2005). Dette er lovbestemmelser som legger prosessuelle begrensninger på lokale, regionale og statlige vedtak som Sametinget mener berører grunnleggende samiske interesser. Dette legger til rette for omstendelige samstyringsprosesser hvor enten konflikt og kjøpslåing eller konsultasjoner og konsensus leder til endelige beslutninger (Falch, 2022). Dette er prosesser som bryter grunnleggende med NKFs tilnærming.

Sametingets posisjon som samstyrer innebærer to ting som her er av betydning for å forstå NKFs populistiske posisjon. For det første blir det i slike prosesser størst oppmerksomhet rundt samiske interesser som markerer stor forskjellighet til det norske og som er godt organisert. Reindrifta er den eneste eksklusive kulturspesifikke samiske næringa med en relativt god organisering både gjennom Norske Reindriftsamers Landsforbund (NRL) og gjennom lovfesting av reinbitedistrikt og siidaer i reindriftsloven. I reindriftn står også det samiske språket sterkt. Reindriftsutøverne har dermed en innflytelse overfor statlige myndigheter, og gjennom Sametinget, som er mye større enn antallet de utgjør i valgmanntallet tilsier. Dette gjør også at reindriftn ofte vinner fram med sine interesser og rettigheter der de står i motstrid til det svakere organiserte «vanlige» folket som NKF fra sin populistiske posisjon taler

på vegne av. Derfor er det noe riktig i at reindrifta, med Sametinget og NSR som støttespillere, framstår som en samisk elite som det kan mobiliseres mot, slik NKF gjør.

Samstyring med ulike myndigheter krever for det andre høy grad av profesjonalisert politisk og administrativ kapasitet og kompetanse. Fordi Sametinget mer er et lovregulert samstyringsorgan innenfor det nasjonalstatlige politiske systemet, enn et demokratisk representativt beslutningsorgan overfor det samiske samfunnet, legger de institusjonelle rammene og rettslige mekanismene sterke føringer på den politikken Sametinget forfølger. Samstyringen mellom Sametinget og myndighetene, som bygger på anerkjennelsen av urfolksretten og den samepolitiske retningen som har vært gjeldende siden vedtakelsen av sameloven i 1987, har derfor gitt en stivhengighet og selvforsterking av den samepolitikken som er valgt. Samstyringsprosessene driver derfor mot stadig sterkere rettsliggjøring og tilhørende institusjonalisering (Falch, 2022). For å beherske en slik samstyring blir forhandlingskompetanse og -kapasitet viktigere enn direkte responsivitet overfor velgerne. Det er derfor en stor dose sannhet i NKFs synliggjøring av at samepolitikken først og fremst drives fram av en institusjonalisert og rettsliggjort samepolitikk som representeres av en politisk og administrativ elite i Sametinget og hos sentrale myndigheter i sør, og ikke av «vanlige» velgere i nord. Det er nettopp slike strukturelle begrensinger på folkeviljen populismen kritiserer. Når denne fortellingen har mye sannhet i seg er det også lettere for NKF å mobilisere for en motstand, særlig mot NSR, der nettopp urfolkspolitikkens vekt på forskjellighet og rettigheter ønskes svekket til fordel for større responsivitet overfor «de vanlige» velgerne.

Partibygging og sosial forankring

Den tredje hovedforklaringen på NKFs gjennomslag vi vil trekke fram, er evnen til å gjen-skape sosiokulturelle trekk i det samiske samfunnet og forme sosiale skillelinjer med nye saker gjennom politisk entreprenørskap.

Rundt striden om utbyggingen av Alta-Kautokeinovassdraget var det uenigheter om samepolitiske vegvalg i samebevegelsen. Denne striden resulterte i en splittelse ved at flere gikk ut av NSR og dannet Samenes Landsforbund (SLF) i 1979 (Stordahl, 1982). Uenigheten gikk mellom de som ønsket en sterk urfolksorientert internasjonalsisering med rettsliggjøring og selvbestemmelse, og de som ville konsentrere seg om minoritetspolitisk arbeid for sikring av språk og kultur gjennom interesseorganisasjonskanalen i det etablerte norske styringssystemet (Falch & Selle, 2018). SLF tapte kampen om den nye samepolitikken. Fordi SLF var imot en rettighetsbasert urfolkspolitikk med et eget samisk folkevalgt organ, stilte de da heller ikke til sametingsvalg. Etter hvert som all samepolitikk skjedde med Sametinget som kjerneinstitusjon mistet SLF aktualitet og gikk i indre oppløsning. Deler av SLF organiserte seg i Samenes Folkeforbund (SFF), som har relativt mange medlemmer uten at de har evnet å sikre representasjon etter valg og framstå som et tydelig alternativ til NSRs politiske posisjon. Selv om SLF gikk i oppløsning og SFF ikke fikk politisk fotfeste, betydde ikke dette at den posisjonen og det sosiale sjiktet blant samene som de representerte, og som kanskje særlig var konsentrert i de mest fornorskede delene langs kysten av Finnmark og Nord-Troms, ble borte (Semb, 2014).

Innenfor partilitteraturen blir dannelsen av nye utfordrerpartier gjerne kategorisert ut fra om de vokser fram ved å knytte seg til historiske sosiale grupper, eller om det skjer som politisk entreprenørskap der en skaper nye forståelsesrammer. Slike partier kan igjen ha ulik grad av desentralisert organisering (Harmel & Svåsand, 1994; Bolleyer, 2013). Muligheten for å gjenopplive og fornye den samiske mot-identiteten som SLF sto for, der samiskheten er flytende og ikke sterkt rettsliggjort, har økt med de valgdemografiske endringene og den medfølgende økte aksepteringen av individuell identitet. NKF vekker derfor en ideologisk

gjenklang og har dermed en viss forankring hos samiske sosiale sjikt som føler de tapte kampen om den nye samepolitikken på slutten av 1980-tallet. Gjenskapingen av en slik sosial base kan forstås å ha gitt NKF et stabilt grunnfjell som er avgjørende for mulig videre ekspansjon. NKF sin gjenskaping og aktualisering av de som tapte kampen om den nye samepolitikken, gjerne presentert som de som uttrykker den egentlige «folkeviljen», viser at det er interne spenninger i det samiske samfunnet og i Sametinget, noe som åpner for gradvise endringer.

Det er samtidig ingen tvil om at NKF også er et entreprenørparti med partigrunnlegger Toril Bakken Kåven som en avgjørende drivkraft. Selv om NKF har etablerte regionlag som dekker valgkretsene, er det så langt liten synlig aktivitet der. Dette gjør at NKF så langt framstår som et ledelsesdominert hierarkisk entreprenørparti med liten grad av reell desentralisert struktur. Det kan imidlertid synes som om NKF arbeider for å gjøre seg mindre ledelsesavhengig ved å utvikle organisasjonen med regionlag og skifte av valgt leder, slik de gjorde i 2022. Fremdeles er imidlertid Toril Bakken Kåven leder av sametingsgruppa, selv om hun ikke lenger er leder av partiet, og politikken har så langt blitt utformet og formidlet fra sametingsgruppa som har vært partiets basis og utgangspunkt.

NKF sitt sakseierskap, som lik tilgang og rett til utmarka for alle i nord, står i kontrast til den rettsliggjorte etablerte samepolitikken som NSR står for der samiske landrettigheter er selve kjernen. Samtidig er den en kile inn i Arbeiderpartiet som er delt i dette spørsmålet, og har forsøkt å kombinere synet om anerkjennelse av opparbeidede lokale rettigheter med en felles forvaltning av grunn- og naturressursene. På det regionalpolitiske nivået i Finnmark har Arbeiderpartiet egentlig forfektet mange av de samme samepolitiske standpunktene som NKF, om enn ikke like sterkt i spørsmålet om etnisk grensetrekning. På Sametinget er derimot Arbeiderpartiet sugd inn i det urfolkspolitiske selvbestemmelsesperspektivet (Falch & Selle, 2018). Dette har skapt betydelige konflikter om samepolitikken i Arbeiderpartiet (Olli, 2014; Sara, 2022). Siden Arbeiderpartiet i Sametinget til en viss grad styrer unna slike partiinterne stridsspørsmål, framstår de også som en del av den samepolitiske eliten. NKF sin vekst kan derfor også knyttes til at de henter en del velgere fra Arbeiderpartiet med sitt praktisk og pragmatisk rettede sakseierskap og sin populistiske elitekritikk.⁴ Samtidig som NKF har hatt framgang har da også Arbeiderpartiet gått betydelig tilbake i oppslutning med 15 prosent og 7 mandater ved sametingsvalget i 2021.⁵

Også i saksområder om næringsutvikling utfordrer NKF de andre partiene med krav om økt satsing på lokale utmarks næringer og ny industriutvikling for å opprettholde og øke folketallet i nord. Selv om de næringspolitiske posisjonene til NKF kan framstå som både vage og dels selvmotsigende fordi utmarks næringer lett kommer i konflikt med industriutvikling, utfordrer den likevel en næringspolitisk tradisjonsorientering hos de etablerte partiene. Dette knytter seg særlig til vernet av reindriftnas arealgrunnlag, som de etablerte partiene har vanskeligheter med å balansere med behov for ny næringsutvikling. NKF er derfor generelt for industriutvikling, men for eksempel mot gruveplanene i Repparfjord fordi det er skadelig for miljøet og fjordfisket (Sametinget, 2016, 2019).

NKF mobiliserer på å gjenskape tidligere tapte samepolitiske posisjoner og dermed på de interne spenningene i hva samepolitikken skal være og hvilken rolle Sametinget skal ha. Mobiliseringen skjer også ved å ha et sterkt sakseierskap, en troverdig elitekritikk og en effek-

4. Tidligere AP representant, sametingsråd og sametingspresident og i dag NKF representant, Vibeke Larsen, gir i samtale med NKFs sametingsgruppe 1. juni 2022 uttrykk for at NKF står for en praktisk samepolitikk som minner om det Arbeiderpartiet førte på Sametinget om vi går 20 år tilbake.

5. Sametingsvalgundersøkelsen for valget I 2021 viser at NKF fikk 18% av stemmene til de som stemte Ap i 2017, et tall som er høyere enn for noe annet parti (Stein & Selle, under publ.).

tiv ledelsesstyrt organisasjonsbygging. Spørsmålet er imidlertid om forklaringene til NKF sin framvekst også gir muligheter for politisk makt og videre gjennomslag som kan utfordre NSRs dominerende posisjon, og dermed samepolitikkenes grunnleggende karakter.

Mulighetsrommet

Når NKF ikke er et urfolksparti påvirket av samepolitikkenes rettsliggjøring, blir spørsmålet hva som er betingelsene for å oppnå en helt ny samepolitikk.

Sametinget er en samisk demokratisk institusjon og en nasjonalstatlig rettssikkerhetsinstitusjon i en og samme skikkelse. Det fører til noen særlige utfordringer for et populistisk parti som NKF, som vil bygge ned den rettsstatlige dimensjonen. Vi skal trenge dypere ned i disse utfordringene og hva disse betyr for muligheten til politisk makt ved å se på hvordan NKF er koblet til samepolitikkenes kritiske vendepunkt, global urfolkspolitikk og lokal og regional ordinær politikk.

Kritiske vendepunkt

Menneskerettsrevolusjonen og konflikten om utbyggingen av Alta-Kautokeinovassdraget kan forstås som to kritiske vendepunkt som på avgjørende vis endret samepolitikkenes karakter. På få år endret samepolitikken seg fra en forsiktig regional velferds-, språk- og næringspolitikk til en institusjonalisert og rettsliggjort urfolkspolitikk (Falch og Selle, 2018; Falch, 2022; Falch & Selle, 2023a).

Begge disse kritiske vendepunktene, menneskerettsrevolusjonen og Altasaken, er avgjørende for å kunne forstå samepolitikken slik den er i dag. NSR har helt fra begynnelsen av 1970-årene til i dag vært hovedaktøren for den samepolitikken som har vokst fram. Som den historiske vinneren av den nye institusjonaliserte samepolitikken har derfor NSR stått for det politiske programmet eller den ideologiske posisjonen som har vært hele begrunnelsen for Sametingets etablering og utvikling. De er blitt selve referanserammen andre aktører må forholde seg til (Falch & Selle, 2023a). Det er akkurat dette NKF spiller på gjennom å hele tiden orientere seg dypt kritisk til det NSR står for, men dermed også dypt kritisk til den samepolitikken staten på prinsipielt nivå fører. NKF sin eksistens er derfor knyttet til at de bryter ut av urfolkspolitikkens internasjonale rettsliggjøring. De kan derfor spille seg ut som et populistisk parti hvor det ekte enhetlige folkets vilje i nord må trumfe elitens rettsliggjorte makt. Gjennom dette revitaliserer de en tradisjon som tapte kampen om den nye samepolitikken i 1980-årene. Nå står de innenfor Sametinget for å snu retningen. Dette er likevel krevende for NKF fordi de må kommunisere to ting som kan virke motstridende. På den ene siden må det kommuniseres at Sametinget er viktig slik at flest mulig i nord med flytende etnisitetsforståelse registrerer seg i manntallet og styrker NKFs basis. På den andre siden er NKF sin politikk at Sametinget ikke skal ha særskilt makt over lokalt og regionalt politisk nivå, og i den grad Sametinget kan ha makt, er det fordi en slik makt skal representere alle i nord. Et sterkt sameting er derfor for NKF et sameting der det samiske ikke er grunnleggende forskjellig fra det andre i nord har krav på av særskilt rettslig beskyttelse. Innad i NKF er det da også ideer om et eget «forflyttet» (displaced) «Ting» der alle inngår og representerer den samlede folkeviljen i nord (Norvang-Herstrøm, 2013), noe som i tilfelle ville være en helt annen type politisk institusjon enn hva Sametinget er. Det er mulig dette kan gi inntrykk av et sterkt nord i møte med sør, men det bryter fundamentalt med anerkjennelsen av den etniske forskjelligheten samepolitikken er bygget opp rundt, og som har gitt Sametinget posisjon og makt som noe grunnleggende annet og mer enn en regionalpolitisk aktør.

Rommet for en felles nordnorsk politisk periferi-institusjon bygget opp rundt et forflyttet

samisk selvbestemmelsesorgan til et nordlig periferiorgan synes ikke å være særlig stort. Den selvforsterkende institusjonaliseringen av den nye samepolitikken tilsier at det vil være svært vanskelig å utvikle rettslige mekanismer samepolitikken er bygget opp rundt. Det forutsetter blant annet at det må oppnås en brei aksept for at det samiske bare utgjør en individuell valør av det felles nordnorske, og dermed ikke en grunnleggende etnisitets- eller gruppeforskjellighet. Selv om nok mange i nord vil mene dette, er de statlige styringspartiene og samebevegelsen med NSR, Samerådet og nettverket av samiske kunnskaps- og kulturarbeidere for dominerende til at et slikt syn lett kan oppnå brei samfunnsaksept. En annen utfordring med å forflytte Sametinget som et samisk selvbestemmelsesorgan til en felles nordlig periferi-institusjon er at det også vil innebære en omforming (conversion) av den regionalpolitiske institusjonaliseringen. Et felles fylkesting for Nord-Norge har ikke vært mulig med utgangspunkt i regionalpolitikken, ikke minst siden fylkespartienes integrering i den nasjonalstatlige politikken gir dårlige betingelser for dette. En slik felles nordnorsk identitetsdrevet periferimobilisering mot det sentrale sør er det langt på vei umulig å se for seg kan skje med utgangspunkt i samepolitikken. Dette selv om samepolitikken i dag på en helt annen måte enn tidligere er en sentral del av den ordinære regionalpolitikken (Selle, 2016; Falch & Selle, 2021).

NKFs framvekst er ikke knyttet til noen av de to kritiske vendepunktene som sammen har gjort samepolitikken til urfolkspolitikk. Det å vokse som et sametingsparti uten å være knyttet til samepolitikken kritiske vendepunkt har likevel vist seg mulig fordi det hele tiden har vært en spenning mellom de som har ønsket Sametinget som et sterkt selvbestemmelsesorgan og de som mer har villet ha dem som et rådgivende organ overfor norske lokale, regionale og statlige myndigheter. Sametingets funksjon og rolle er delvis av denne grunn heller ikke definert i lovgivingen. De som tapte kampen om samepolitikken på slutten av 1980-årene og hovedideene de bygget på, har heller ikke blitt borte. Spenningen i hva Sametinget skal utvikle seg til å være, og som i uttalt grad kommer til syne i NKFs framvekst, åpner derfor for muligheten til gradvise endringer av Sametinget innefra. Det møter likevel sterke institusjonelle krefter som det ikke er lett å endre.

Global urfolkspolitikk

Samepolitikken er blitt til i spenningsfeltet mellom det globale og det lokale nivå med staten som sentral aktør og «mellommann», og med Sametinget som aktiv på alle nivå. Det er NSR som, ved å bygge på internasjonal rett, hele tiden har ledet an både i det ideologiske arbeidet med å gjøre samisk selvbestemmelse til noe opplagt og naturlig, og i det praktiske politiske arbeidet med å fremme og institusjonalisere økt samisk autonomi og selvbestemmelse. Også de norske partiene i Sametinget, om enn i varierende grad, har blitt «sugd inn» i denne forståelsesrammen som tydeliggjør institusjonaliseringens kraft (Falch & Selle, 2018).

Selv om vi også innenfor NSR finner en tydelig lokalorientering, er hele framveksten av den moderne samepolitikken bygd på ideen om lokaloverskridende felles interesser for samer innenfor den norske enhetsstaten. Det skjer en type oppskalering (samisk medborgerskap) med bygging av et urfolks- og samepolitisk fellesskap som krever tydelig grensetrekning, anerkjent og fastsatt ved internasjonale og nasjonale rettsregler. Det er snakk om utviklingen av et politisk fellesskap der nasjonale symboler som samisk nasjonaldag, nasjonalsang, flagg, vektlegging av det tradisjonelle samiske bosetningsområdet (Sápmi), egne media, utdannelseinstitusjoner, språkfokus og ikke minst Sametinget som politisk aktør er grunnleggende institusjonelle uttrykk (Falch & Selle, 2022a). Samepolitisk gjennomslag hos offentlige myndigheter har med andre ord kommet gjennom at lokalpolitikken har fått en begrenset rolle, og gjennom at det i bunnen av enhver forhandling med staten ligger en sty-

ringskontinuitet fra et NSR-dominert, oppskalert sameting. NKF sin populistiske posisjon som vektlegger ett folk i nord, der noen riktignok kan knytte seg sterkere til det samiske, er i stor grad frakoblet disse politiske systembyggingssprossene.

Den nye samepolitikken handler altså om noe dypere og langt mer enn å regulere ulike lokalbaserte samiske interesser. Det er knyttet til normer og føringer som er globale og nasjonale heller enn lokale og regionale. Intern samisk gruppevariasjon framstår som viktig, men nå med utgangspunkt i grensetrekningen av det oppskalerte felles samiske mot staten som representant for en dominerende majoritet (Falch & Selle, 2023b). Dette er et ståsted som NKF ikke har, og som de protesterer mot. Den globaliserte urfolksretten og -politikken med FN som omdreiningspunkt gir samepolitikken avgjørende rammer som alle, inklusive staten, må tilpasse seg. Samepolitikken handler derfor ikke lenger bare om relasjonen same og stat, men hele trekanten mellom internasjonale institusjoner (FN), stat og samene som urfolk, der det politiske språket og de politiske realiteter i stadig sterkere grad er rettsorientert. Her er ikke NKF, de er primært der den ordinære politikken utspiller seg lokalt og regionalt med kritikk av globaliseringsutviklingen og de kjennetegnene den har med begrensninger for alminnelige flertallsbeslutninger.

Internasjonaliseringen som en viktig forutsetning for Sametingets etablering og stadig styrkede makt tydeliggjør det tunge elementet av rettsstatsdimensjonen i Sametinget. Det er derfor ikke uten videre enkelt å endre samepolitikken retning, heller ikke om NKF skulle komme til posisjon. Det å fra posisjon i Sametinget åpent gå inn for å avvikle rettslige regulerte mekanismer som gir Sametinget makt, er noe ganske annet enn fra opposisjon å kritisere den makten Sametinget utøver. Integreringskreftene som ligger i den samepolitiske internasjonaliseringen, institusjonaliseringen og rettsorienteringen, skal med andre ord ikke undervurderes. For NKF er det derfor vanskelig å søke posisjon og inngå allianser med etablerte partier på Sametinget uten å samtidig miste sin egenart. Samtidig er det, i alle fall i dagens politiske situasjon, få om noen som er villige til å inngå i en slik allianse nettopp fordi NKF er så grunnleggende forskjellig. Vi ser at det som er noe av årsaken til NKFs framvekst, samtidig har den virkning at det gir begrensede muligheter for makt og videre politisk gjennomslag.

Lokal og regional politikk

Utgangspremissene for den mer ordinære lokale og regionale politikken er grunnleggende annerledes enn for samepolitikken. I lokal- og regionalpolitikken er oppmerksomheten på alminnelige interessekonflikter og flertallsviljen. Lokal- og regionalpolitikken er riktignok også rammet inn av lover og regler, men likevel med rom for prioriteringer og tilpasninger, selv om mye handler om iverksetting av tiltak andre har bestemt. Politikken kan i betydelig grad sies å utformes med et «nedenfra og opp» perspektiv med utgangspunkt i lokale eller regionale utfordringer og søk etter løsninger. Urfolkspolitikken har oppmerksomheten på grupperettigheter som har et betydelig «ovenfra og ned» perspektiv ved at de kommer til gjennom utviklingen av internasjonal rett og statlig rettsliggjøring. Urfolksrettighetene griper inn i lokal- og regionalpolitikken og framstår som mer kategoriske enn hva lokalpolitikk oftest legger opp til. Rettigheter er ikke noe en forhandler bort, selv om det kan være rom for pragmatiske løsninger for gjennomføring. Det er rettigheter ut fra kulturell sårbarhet heller enn antall som gir styrke (Falch & Selle, 2022a).

NKFs liberale individuelle likhetsprinsipp om at hver stemme i nord skal telle likt, at tjenester tilkommer alle likt og at alle skal ha lik tilgang til naturressursene som brukes til beste for utviklingen av lokalsamfunn og region, er innenfor den lokale og regionale politikken uttrykk for moderate og etablerte oppfatninger hos de fleste partier. I den lokale og regionale politikken er derfor ikke NKF et populistisk parti. I urfolkspolitikken framstår imidlertid

deres synspunkter som ytterliggående og populistiske fordi de bryter med det republikanske kollektive selvbestemmelsesperspektivet om grupperettigheter innenfor nasjonalstaten, som hele urfolksfeltet er bygget opp rundt. Det som framstår som moderat i den lokale og regionale politikken, kan innenfor samepolitikken forstås ikke bare som ytterliggående, men som brudd med samepolitikken grunnleggende karakter.

For mange velgere som til daglig er mest kjent med lokal- og regionalpolitikken, er det ikke urimelig at de oppfatter NKF som et moderat parti også i samepolitikken. NKF uttrykker da også selv at de er det eneste moderate partiet på Sametinget (Kåven, 2022), noe som også kommer tydelig til uttrykk i analyser av partiets velgere (Bergh & Saglie, 2021, Stein & Selle, under publ.).

NKF sin politiske framtoning, som populistisk i samepolitikken og moderat i det norske politiske systemet, kan virke til økt politisk oppslutning i Sametinget. Denne dobbeltheten gjør det samtidig vanskeligere å bygge allianser i Sametinget og oppnå politisk gjennomslag for en endret samepolitikk derfra. Partiet risikerer derfor et liv i evig opposisjon. Som populistisk utfordrerparti er NKF så forskjellig fra de andre at det er vanskelig å kopiere for å ufarliggjøre dem. Samtidig evner som nevnt NKF å sette en kile inn i Arbeiderpartiet som har sprikende meninger mellom sametingsgruppa og særlig fylkespartiet i Finnmark om landrettigheter og næringsutvikling.

Nå stiller NKF også til fylkestingsvalg, og partigrunnlegger Toril Bakken Kåven er representert i Troms og Finnmark fylkesting i perioden 2019-2023, uten at de der har en egen tydelig posisjon i forhold til de etablerte partiene. Det er vanskelig å se for seg at NKF får en så tung institusjonell styrke i lokal- og regionalpolitikken at de kan virke til å endre statens samepolitikk. En eventuell slik styrke vil dessuten kunne svekke oppfatningen av NKF som primært et sametingsparti. Det kan like gjerne være med på å konsolidere ikke bare NSRs dominerende posisjon, men også det statlige synet på nødvendigheten av rettslige mekanismer som sikrer Sametinget autonomi og verner om den samiske forskjelligheten.⁶

Konklusjon

NKF utfordrer den internasjonaliserte, institusjonaliserte og rettsliggjorte samepolitikken innenfra Sametinget. De gjør dette med et klassisk populistisk samfunnssyn hvor det vektlegges at det er en folkelig enhet i nord, hvis historie, livsform og mening ikke respekteres og kommer til politisk uttrykk, fordi de hindres av den samepolitiske eliten i Indre Finnmark i allianse med statlige myndigheter i sør.

Sametinget er en institusjon med flere indre spenninger. For det første er det en snakk om en institusjon med et individorientert valgsystem som legger til rette for flytende forståelser av etnisitet, samtidig som institusjonen forutsetter sterk etnisk grensetrekning. For det andre er det en demokratisk institusjon som legger til rette for velgerresponsivitet, samtidig som det er en rettsstatsinstitusjon som forutsetter rettigheter for samstyring og kontrollering av

6. Analysene er gjort før fylkestingsvalget i 2023 hvor NKF i Finnmark fikk sitt store gjennombrudd med 19 prosent av stemmene og ble nest største parti (7 av 35 mandater). I motsetning til i Sametinget hvor de ikke kan samarbeide med noen, sier de at de i fylkestinget kan samarbeide med alle. I fylkespolitikken framstår de som et moderat sentrumsparti. Partiet har i Finnmark fylkesting inngått samarbeid med Høyre (4 mandater), Fremskrittspartiet (4 mandater), Senterpartiet (2 mandater), Venstre (1 mandat), Kristelig folkeparti (1 mandat) og Industri- og næringspartiet (1 mandat), men har som klart største samarbeidsparti valgt å ikke innta posisjon som fylkesordfører eller fylkesvaraordfører. NKF har derimot prioritert å styrke sin representasjon i Finnmarkseiendommen (FeFo). En nærmere analyse av hva NKFs nye og sterke rolle også i Finnmark fylkesting vil bety for dem som sametingsparti, er det for tidlig å si noe sikkert om.

flertallsmakt. For det tredje er det en institusjon som spiller med lokale, regionale og statlige myndigheter for sikring av arbeid, utdanning og velferd, samtidig som det forutsetter å spille mot disse for å oppnå anerkjennelse for forskjellighet i form av lovfestede rettigheter. NKF spiller på disse spenningene ved å utfordre den etniske grensetrekningen mange ikke kjenner seg igjen i, rettsliggjøringen som begrenser velgerresponsiviteten, og grupperettighetene mange opplever at utfordrer lokale og regionale fellesskap og vanskeliggjør kommunikasjon og det de oppfatter som lokalt fornuftige politiske beslutninger. Evnene til å utnytte disse spenningene ved mobilisering av nye velgere inn i valgmanntallet og for stemmegiving ved valg, åpner mulighetene for gradvise endringer av Sametinget. Samtidig støter velgerresponsiviteten mot sterke institusjonelle og rettslige strukturer som styrer retningen til samepolitikken.

Sametinget er en demokratisk og rettsstatlig institusjon i en og samme skikkelse. NKF er et parti som gjennom valg har bygget seg opp i en institusjon som også er satt til å sikre rettsstatlige prinsipper. For å svekke rettslige mekanismer må de derfor også svekke sin egen potensielle makt. Dette tydeliggjør på en særlig sterk måte den innebygde spenningen i den demokratiske rettsstaten (Habermas, 2001), som populismen utfordrer (Pinelli, 2011).

På samme vis som at reaksjonen på den rettsstatlige institusjonaliserte samepolitikken er en hovedårsak til NKF sin framvekst, har denne stivhengige retningen også den virkning at det gir NKF begrensede muligheter for makt og videre politisk gjennomslag. Dette forsterker igjen NKFs grunnlag for vekst. Det er derfor grunn til å tro at det kan bygge seg opp en stadig større spenning i samepolitikken, som det ikke er lett å se utgangen på.

Referanser

- Airo, H. (2012). *New Challenger Parties in Western Europe: A Comparative Analysis*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203130698-1>
- Anaya, J. (2009). *International human rights and indigenous peoples*. Aspen Publishers Wolters Kluwer.
- Barry, B. (2001). *Culture and equality: an egalitarian critique of multiculturalism*. Harvard University Press.
- Bergh, J. & Saglie, J. (2021). Politisk avstand ved sametingsvalg: En kartlegging av det samiske ideologiske landskapet i Norge. I J. Saglie, M. Berg-Nordlie og. Pettersen (red.) *Sametingsvalg. Tilhørighet, deltakelse, partipolitikk*, Cappelen Damm Akademisk.
- Berman, S. (2019). Populism is a Symptom Rather than a Cause: Democratic Disconnect, the Decline of the Center-Left, and the Rise of Populism in Western Europe, *Polity*, 51-4, 654–667. <http://dx.doi.org/10.1086/705378>
- Berntzen, E. (2020). Historical and Longitudinal Analyses, i Dirk Berg-Schlosser, Bertrand Badie & Leonarado A. Morlino (red.), *The SAGE Handbook of Political Science*, 2020. <https://dx.doi.org/10.4135/9781529714333.n26>
- Bjørklund, I (2016). «Er ikke blodet mitt bra nok?» – Om etniske konstruksjoner og identitetsforvaltning i Sápmi. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 33-1, 8-20. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2016-01-02-02>
- Bolleyer, N. (2013). *New Parties in Old Party Systems: Persistence and Decline in Seventeen Democracies*. Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199646067.001.0001>
- Brubaker, R. (2020). Populism and nationalism, *Nation and nationalism*, 26-1, 44-66. <https://doi-org.mime.uit.no/10.1111/nana.12522>
- Canovan, M. (1981). *Populism*. Hartcourt, Brace.
- Canovan, M. (2004). Populism for political theorist? *Journal of Political Ideologies*, 9-3, 241-252.

- Chou, M., Moffitt, B. & Busbridge, R. (2022). The Localist Turn in Populism Studies, *Swiss Political Science Review*, 2022-28, 129-141. <https://doi.org/10.1111/spsr.12490>
- Collier, D. & Munck, G.L. (red.) (2022). *Critical Junctures & Historical Legacies: Insights and Methods in Comparative Social Science*. Lanham-Maryland: Rowman & Littlefield.
- Dahl, R. A. (1998). *On Democracy*. Yale University Press.
- De Vries, C. & Hobolt, S.B. (2020). Challenger Parties and Populism, *LSE Public Policy Review*, 1(1), p.3. <http://doi.org/10.31389/lseprr.3>
- Falch, T. & Selle P. (2021). Finnmarkseiendommens selvstendighet. Om representasjon av private rettigheter, politiske interesser og etnisitet. I H.-K. Hernes & P. Selle (red.) *Finnmarksloven – en milepæl. Sameretten i møte med norsk politikk*, 145-192. Gyldendal Akademiske.
- Falch, T. & Selle, P. (2018). *Sametinget. Institusjonalisering av en ny samepolitikk*. Gyldendal Akademisk.
- Falch, T. & Selle, P. (2022a). Et rettighetsfellesskap – Samisk systembygging i den norske enhetsstaten. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 1-2022, 44-63. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-291X-2022-01-03>
- Falch, T. & Selle, P. (2022b). Sametingets relevans og rekkevidde, *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 38-2, 43-59. <https://doi.org/10.18261/nst.38.2.1>
- Falch, T. & Selle, P. (2023a). Ettpartidominans i et flerpartisystem: Norske Samers Riksforbund i samepolitikken, *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 39-2, 74-90. <https://doi.org/10.18261/nst.39.2.2>
- Falch, T. & Selle, P. (2023b). Urfolks selvbestemmelse og demokratiets rolle: Institusjonalisering av rettigheter og representasjon, *Statsvitenskapelig tidsskrift*, i publisering nr. 5 2023.
- Falch, T. (2022). Samisk selvbestemmelse som motmakt: en statsvitenskapelig analyse av rettsliggjøringen av forholdet mellom samene og staten, *Lov og Rett*, 61, 547-565. <https://doi.org/10.18261/lor.61.9.3>
- Habermas, J. (2001). Constitutional democracy: a paradoxical union of contradictory principles? *Political Theory*, 29-86, 766-781. <https://doi-org.mime.uit.no/10.1177/0090591701029006002>
- Hætta, O.M (2007). *Samene – et arktisk urfolk?* Davvi girji.
- Harmel, R. & Svåsand, L. (1993). Party leadership and party institutionalization: Three phases of development. *West European Politics*, 16-2, 67-88. <https://doi.org/10.1080/0140238930842496>
- Hobolt, S.B. & Tilley, J. (2016). Fleeing the centre: the rise of challenger parties in the aftermath of the euro crisis, *West European Politics*, 39-5, 971-991. <https://doi.org/10.1080/01402382.2016.1181871>
- Ignatieff, M. (2020). Democracy Versus Democracy: The Populist Challenge to Liberal Democracy, *LSE Public Policy Review*, 1(1), p.2. <http://doi.org/10.31389/lseprr.2>
- Innst. O. nr. 80 (2004-2005). Innstilling fra justiskomiteen om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (finnmarksloven). Stortinget.
- Kåven, T. B. (2021). Vårt samiske språk er norsk! <https://www.nordnorskdebatt.no/vart-samiske-sprak-er-norsk/o/5-124-114431>
- Kåven, T. B. (2022a). Nord må bli en ja region. <https://nordkalottfolket.no/nord-ma-bli-en-ja-region/>
- Kåven, T. B. (2022b). Nordkalottfolket – eneste moderate alternativ på Sametinget. <https://nordkalottfolket.no/nordkalottfolket-eneste-moderate-alternativ-pa-sametinget/>
- Kåven, T. B. (2022c). Et sterkt Sameting med tillit hos folket. <https://nordkalottfolket.no/et-sterkt-sameting-med-tillit-hos-folket/>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2005). Prosedyrer for konsultasjoner mellom Sametinget og statlige myndigheter.
- Kukathas, C. (2002). Survey article: Multiculturalism as fairness: Will Kymlickas multicultural citizenship, *Journal of Political Philosophy*, 5-4, 406-427.

- Kymlicka, W. (1995). *Multicultural Citizenship: A Liberal Theory of Minority Rights*. Oxford University Press.
- Lavazzello, S. & Ramiro, L. (2018). Stealth democracy and the support for new and challenger parties. *European Political Science Review*, 10-2, 267–289. <https://dx.doi.org/10.1017/S1755773917000108>
- Lindbäck, Ø. (2023). Ran ikke Karasjokeiendommen fra oss! Nordlys. <https://www.nordnorskdebatt.no/ran-ikke-karasjokeiendommen-fra-oss/o/5-124-224202>
- Mannsverk, G. (2023). Hvilket Finnmark skal mine barnebarn oppleve? Nordlys. <https://www.nordnorskdebatt.no/hvilket-finnmark-skal-mine-barnebarn-oppleve/o/5-124-225391>
- Moffitt, B (2016). *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. Stanford University Press. <https://doi.org/10.11126/stanford/9780804796132.003.0001>
- Mudde, C (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and opposition*, 39-4, 541-563. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>
- Mudde, C. & Kaltwasser, C. R. (2017). *Populism. A Very Short Introduction*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780190234874.003.0001>
- Näsström, S. (2007). The legitimacy of the people, *Political Theory*, 35-5, 624–658. <https://doi.org/0.1177/0090591707304951>
- Nilsen, R (1986). *Folk uten fortid*. Gyldendal.
- Nordkalottfolket (2020). Stadfestelse av urfolksprinsippet om at jorda tilhører oss alle i fellesskap. <https://nordkalottfolket.no/stadfestelse-av-urfolksprinsippet-om-at-jorda-tilhores-oss-alle-i-fellesskap/>
- Nordkalottfolket (2021). Arbeidsprogram 2021-2022. <https://nordkalottfolket.no/valgprogram-sametinget/>
- Nordkalottfolket (2022). Ønsker sterkere Avjovarre og andre nord-kretser. <https://nordkalottfolket.no/onsker-sterkere-avjovarre-og-andre-nord-kretser/>
- Norvang-Herstrøm, E.S. (2013). Felles kven- og sameting. Nordkalottfolket med Toril Bakken Kåven i spissen går inn for at Sametinget gjøres om til et felles kven- og sameting. NRK, <https://www.nrk.no/sapmi/felles-kven--og-sameting-1.11171324>
- Olli, E. (2014). Sametinget styres av Arbeiderpartiet. I S.-R. Nystø, M. Guhttor og S. Pedersen (red.), *Sámediggi 25 jagi – Sametinget 25 år 1989–2014*. Sámediggi/Sametinget.
- Ot.prp. nr. 32 (2007-2008) Om lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) (plandelen). Miljøverndepartementet.
- Ot.prp. nr. 53 (2002-2003). Om lov om rettsforhold og forvaltning av grunn og naturressurser i Finnmark fylke (Finnmarksloven). Justis- og politidepartementet.
- Pettit, P. (1997). *Republicanism: A theory of Freedom and Government*. Oxford University Press.
- Pierson, P. (2004). *Politics in Time. History, Institutions and Social Analysis*. Princeton University Press.
- Pierson, P. (2015). Power and Path-dependence. I J. Mahoney & K. Thelen (red.) *Advances in Comparative-Historical Analysis*, 123-146. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9781316273104.006>
- Pinelli, C. (2011). The Populist Challenge to Constitutional Democracy. *European Constitutional Law Review*, 7, 5-16. <https://doi.org/10.1017/S157401961110002>
- Pitkin, J.F. (1967). *The concept of representation*. University California Press.
- Prop. 86 L (2020-2021) Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner). Kommunal- og moderniseringsdepartementet.
- Rokkan, S. (1974). Entries, voices and exits: Towards a possible generalization of the Hirschman model. *Social Science information*, 13-1, 39–53. <https://doi.org/10.1177/053901847401300103>
- Saglie, J., Berg-Nordli, M. & Pettersen, T. (2021). *Sametingsvalg: Tilhørighet, deltakelse, partipolitikk*, Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.137>

- Sametinget (2016). Sametingets plenum Sak 006/16 Gruvedrift i Nussir og Gumpjenjuni.
- Sametinget (2019). Sametingets plenum Sak 058/19 Regjeringens konsesjon for gruvedrift I Nussir og Gumpjenjuni.
- Sara, E. G. (2022). *Arbeiderpartiet i samepolitikken*. Masteroppgave i statsvitenskap. Institutt for samfunnsvitenskap, UiT, Norges Arktiske Universitet.
- Selle, P. & Strømsnes, K. (2021). Det samiske sivilsamfunnet i Sametinget og i samepolitikken. *Sametingsvalg: Tillørighet, deltakelse, partipolitikk*, Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.137>
- Selle, P. (2016). Finnmarkseigendomen (FEFO) mellom rett, politikk og utvikling. I E. Angel, S. Eikeland & P. Selle (red.) *Nordområdene i Endring. Urfolkspolitikk og utvikling*, 83-108. Gyldendal Akademiske.
- Semb, A. J. (2014) Ett folk? Samenes plass. I H.M. Narud, K. Heidar og T. Grønli (red.), *Stortingets historie 1964–2014*. Fagbokforlaget.
- Spitzer, A. J. (2022). The settler-rights backlash: understanding liberal challenges to Indigenous self-determination, *Territory, Politics, Governance*. <https://doi.org/10.1080/21622671.2022.2060301>
- Stein, J. & Selle, P. (2024). Nordkalottfolkets gjennombrudd ved valget i 2021 – En ny type utfordrerparti vokser fram. (*Kapittel som skal inngå i bok om sametingsvalget 2021*).
- Streeck, W. & Thelen, K. (2005). Introduction: Institutional Change in Advanced Political Economies. I W. Streeck & K. Thelene (red.) *Beyond Continuity: Institutional Change in Advanced Political Economies*. Oxford University Press.
- Stordahl, V. (1982). *Samer sier nei til Kongen. En analyse av Norske Samers Riksforbunds utvikling og vilkår som etnopolitisk organisasjon*. Hovedoppgave. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Valgdirektoratet (2021). Valgresultater. <https://valgresultater.no/?type=sa&year=2021>
- Velasco, A. (2020). Populism and Identity Politics, *LSE Public Policy Review*, 1(1), p.1. <http://doi.org/10.31389/lseprr.1>
- Waldron, J. (1992). Minority Cultures and the Cosmopolitan Alternative. *University of Michigan Journal of Law reform*, 24-7, 751-794.
- Young, I. M. (2005). Self-determination as non-domination: Ideals applied to Palestine/Israel, *Ethnicities*, 5-2, 139–159. <https://doi.org/10.1177/1468796805052112>